

Datum **2007-11-30 (revision av publicerad PM 2007-11-05)¹**
Författare Enhet Försäkringsrisker
Dnr **07-2156-200**

Finansinspektionen
P.O.Box 6750
SE-113 85 Stockholm
[Sveavägen 167]
Tel +46 8 787 80 00
Fax +46 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se
www.fi.se

Tryggandegrunder – motiv och konsekvenser

Sammanfattning av innehållet i nya grunder

FI har gjort en översyn av försäkringstekniska parametrar och andra regler i de så kallade tryggandegrunderna. Grunderna syftar till att utgöra underlag för att beräkna kapitalvärdet av den pension som arbetstagaren intjänat vid en särskild tidpunkt. En översyn motiveras av utvecklingen inom tjänstepensionsområdet, där försäkringstekniska avsättningar numera ska beräknas enligt aktsamma antaganden. Tryggandegrunderna förändrades senast år 2001 och sedan dess har marknadsräntorna sänkts och livslängden har ökat vid jämförelse med antaganden i grunderna, vilka alla är viktiga skäl för en översyn.

Diskussionerna i promemorian berör inte redovisning av pensionskostnad eller pensionsskuld i koncernredovisningar upprättade enligt internationell redovisningsstandard.

De nya tryggandegrunderna ska börja tillämpas från den 1 januari 2008, dvs för de verksamhetsår som avslutas under år 2008. Möjlighet finns även att tillämpa dem för innevarande räkenskapsår (kalenderår) 2007.

- Ränteantagandet för nominella åtaganden bestäms årligen av FI. De ska baseras på långa marknadsräntor och beräknas såsom en utjämnad nollkupongränta under en tolv månadersperiod. Detta medför för år 2008 ett ränteantagande på 4,0 procent, en lättning vid beräkning av kapitalvärden jämfört med gällande föreskrifter.
- Ränteantagandet för åtaganden med indexuppräknings ska beräknas på ett likartat sätt men baseras på långa realränteobligationer. Detta innebär för år 2008 ett ränteantagande på 1,8 procent. Eftersom nuvarande tryggandegrunder räknar med så högt realränteantagande som 3,0 procent leder de nya föreskrifterna till kraftigt höjda kapitalvärden, särskilt för arbetstagare med lång tid kvar till pension.
- Alternativ beräkning enligt pensionsförsäkring kan tillämpas av företag. Därvid kan ett ränteantagande baserat på livförsäkringsbolags premieberäkning användas.

¹ Jämfört med PM 2007-11-05 har sid 16 (kompletterande förtydligande), sid 20-21 (motivförändringar) samt sid 26 (rättelse av tabell) ändrats.

- Avdrag för avkastningsskatt sker för bägge ränteantagandena med likartat procenttal, för år 2008 med 0,6 procentenheter.
- Ränteantaganden ändras varje år i september månad med verkan från den 1 januari året efter.
- Dödlighetsantagandet för ålders- och efterlevandepension reduceras och ett s.k. födelsekohortbaserat dödlighetsantagande införs. Antagandet är så uppbyggt att ju senare arbetstagaren är född, desto längre återstående medellivslängd beräknas denne ha i olika åldrar. De nya antagandena leder i sig till framtida högre kapitalvärden, och med större ökningar för män än för kvinnor.
- Avvecklingsantagandet för sjukpension är oförändrade. Antagande om insjuknande i sjukpension utgår.
- Säkerhetstillägget för ålderspension förstärks medan driftskostnadsbelastningarna reduceras något.

För företag beräknas kapitalvärden för *nominella* utfästelser att öka ca 3-4 procent för män i aktiv ålder, medan de beräknas minska för kvinnor i aktiv ålder och för samtliga pensionärer.

För ålderspension med åtagande om *indexuppräknning* blir ökningarna kraftiga, ca 20 procent för äldre, upp mot 70 procent för yngre arbetstagare i aktiv ålder, vilket främst sammanhänger med det sänkta ränteantagandet. För yngre pensionärer blir det också frågan om ökning, medan kapitalvärdena minskar något för äldre pensionärer.

För sjukpension uppstår ökade kostnader endast i den mån förmånerna är indexerade.

Berörda företag och myndigheter

Då FI inte utövar tillsyn över de företag som tillämpar tryggningsgrunderna är det svårt att uppskatta i vilken utsträckning grunderna används. Vilka företag och antalet som berörs av de föreslagna förändringarna är därmed inte möjligt att ange. Även vissa myndigheter tillämpar grunderna för beräkning av värdet av sina pensionsåtaganden. Inte heller här utövar FI tillsyn.

Sammanfattande ekonomiska konsekvenser av de nya grunderna

Med anledning av FI:s begränsade möjlighet att undersöka de faktiska konsekvenserna av de föreslagna ändringarna, avser konsekvensanalysen i detta PM främst förändringar av enskilda kapitalvärden.

Förändringar av ränteantagandet har störst betydelse för kapitalvärdets förändring och FI har i ett tidigare skede företagit vissa undersökningar för att försöka utröna konsekvenserna av sådana förändringar. Grunderna ger dock – i de flesta fall där utfästelser är av nominell karaktär - vissa möjligheter för företagen själva att bestämma framtida kostnadsförändringar eftersom företaget är fritt att tillämpa beräkningar enligt pensionsförsäkring. Såvitt FI har kunnat kartlägga,

har de privata företagen i regel nominella åtaganden. Ökningarna av kapitalvärden för nominella pensionsåtaganden, vilka beror på reducerat dödlighetsantagande, berör flertalet företag i det privata näringslivet, men medför sannolikt problem enbart för ett fåtal. Men effekterna kan vara större än vad som kunnat redovisas i denna PM.

Statlig verksamhet, vilka till avsevärd del har åtaganden med indexuppräkningsbedöms sammantaget få ökande kostnader i nivån 5-6 mdkr som en effekt av de nya grunderna enligt nyligen erhållen information från SPV. Dock tillkommer kostnader på ytterligare ett antal miljarder kronor för statliga bolag som inte har något administrativt samarbete med SPV.

Kommun- och landstingssfären berörs i praktiken mest av de förändrade antagandena om dödlighet, vilket ger vissa kostnadsökningar (se särskilt avsnitt). Med undantag för bolagen inom sfären arbetar de dock med egna ränteantaganden. Bolagen å sin sida har valt att besluta om värdesäkring årligen, varför de tillämpar nominellt ränteantagande i grunderna.

Inledning

Enligt tryggandelagen², kan pensionsutfästelse tryggas av arbetsgivaren på flera sätt, bl.a. genom avsättning till pensionsstiftelse, eller genom särskild redovisning av pensionsskuld i balansräkningen. Kapitalvärdet av den pension som arbetstagaren intjänat vid en särskild tidpunkt ska enligt 3 § tryggandelagen beräknas med ledning av försäkringstekniska grunder ("tryggandegrunderna") som fastställs av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer.

Från 1 januari 2006 ska enligt försäkringsrörelselagen³ (FRL) och lagen om understödsföreningar⁴ (UFL) aktsamma antaganden tillämpas vid beräkning av de försäkringstekniska avsättningarna för tjänstepensionsförsäkring. Åtagandena värderas därmed enligt den s.k. aktsamhetsprincipen.

Direktpensionstryggandet kan betraktas som en typ av tjänstepensionsverksamhet även om arbetsgivarna inte bedriver sådan verksamhet enligt FRL. Sådan tryggande omfattas formellt inte av de nya reglerna i FRL och UFL som från 1 januari 2006 gäller för beräkningar av försäkringstekniska avsättningar i enlighet med tjänstepensionsdirektivet⁵. Tryggandegrunderna behöver följaktligen inte bygga på aktsamhetsprincipen.

En översyn av nu gällande antaganden i tryggandegrunderna – som gällt ända sedan år 2001 och när det gäller t ex dödlighetsantaganden för ännu längre tid tillbaka – motiveras dels av ovanstående utveckling inom tjänstepensionsområdet, dels av de generella sänkningarna av marknadsräntorna och ökande livs-

² lagen (1967:531) om tryggande av pensionsfästelse mm.

³ Försäkringsrörelselagen 1982:713

⁴ lagen (1972:262) om understödsföreningar

⁵ 2003/41/EG

längder. FI:s arbete med grunderna innebär därför att genomföra förändringar i syfte att uppdatera och modernisera nu gällande antaganden.

I ett initialt skede av utvecklingsarbetet inbjöds arbetsmarknadens parter till diskussioner avseende konsekvensanalyser och för att få parternas uppfattning om det lämpliga i att FI utfärdar tryggningsgrunder. Diskussionerna gav dock ingen vägledning för det fortsatta arbetet.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t från 1967 ska Finansinspektionen (Försäkringsinspektionen före den 1 juli 1991) fastställa de försäkringstekniska parametrarna i tryggningsgrunderna. Med hänsyn till bemyndigandets form och ålder har FI från Justitiedepartementet begärt ett förtydligande, varvid FI erhållit ett nytt bemyndigande i förordning under oktober 2007.

FI:s gällande föreskrifter om försäkringstekniska grunder vid beräkning av kapitalvärde för tryggningsavkastelse⁶ (FFFS1977:5) innehåller antaganden om diskonteringsränta, biometrisk risker och driftskostnadsbelastningar. De senaste förändringarna av de försäkringstekniska parametrarna i tryggningsgrunderna gjorde FI år 2001. I samband med att de försäkringstekniska parametrarna nu ses över, avser FI upphäva den nuvarande grundförfattningen och tillhörande sex ändringsförfattningar. Detta kommer att innebära en förenkling i strukturen.

Tryggningsgrundernas användning

Allmänt

Vid en förändring av parametrarna i tryggningsgrunderna är det viktigt att klarlägga i vilken utsträckning dessa grunder används. Många av de stora PRI-företagen⁷ har kompletterande avsättningar i pensionsstiftelser. Även i mindre företag tryggar ägarna ofta sina pensioner i pensionsstiftelser. Vidare återfinns vissa delar av tryggningsgrunderna i några av tjänstepensionskassornas stadgar. Tryggningsgrunderna används även vid pensionsskuldberäkning inom statlig verksamhet samt inom kommuner och landsting. Hur tryggningsgrunderna används är dock svårt för FI att få grepp om eftersom de flesta företag och verksamheter där tillämpning sker, inte står under FI:s tillsyn. Det är av samma skäl svårt att bedöma de ekonomiska effekterna av förändrade antaganden, som i sin tur är orsakade av förändringar i omvärlden. Resultatet av de bedömningar som FI har gjort redovisas nedan.

Utvecklingen inom tjänstepensionsbranschen går från förmånsbestämda mot avgiftsbestämda försäkringslösningar för pensionsavkastelser. Troligtvis kommer användningen av tryggningsgrunderna successivt att minska i sin nuvaran-

⁶ FFS 2001:13

⁷ Företag där arbetsgivaren utnyttjar möjligheten att redovisa pensionsskuld i den egna balansräkningen och trygga åtagandet genom registrering av skulden i PRI och genom pensionskreditförsäkring, jfr avsnittet om FPG/PRI.

de form eftersom de främst används för att beräkna kapitalvärdet för förmånsbestämd försäkring. De skulle dock kunna vara vägledande vid bestämning av relationen mellan avgifter och förmåner i avgiftsbestämda pensioner. Dock torde en sådan ordning förutsätta ett regelsystem för hantering av överskottsfordelning till arbetstagarna.

Försäkringsbolaget Pensionsgaranti (FPG) / Pensionsregistreringsinstitutet (PRI)

Det mest omfattande direktpensionstryggandet förekommer i FPG/PRI systemet och i kommunala pensionsavsättningar. En arbetsgivare som själv ansvarar för ålderspensionen i ITP-planen genom FPG/PRI systemet, redovisar en pensionsskuld motsvarande värdet av intjänad pensionsrätt i sin balansräkning. Eftersom arbetsgivaren inte genom direktpensionering ska ta onödigt stora försäkringsmässiga risker, har PRI-företagen familjepension och sjukpension tryggad genom försäkring i Alecta. PRI ägnar en stor del av verksamheten åt företagets pensionsadministration. Arbetsgivarna betalar en särskild avgift för denna service, pensionsskultsberäkningar, registrering av pensionsförmåner, utbetalning av pensioner och andra tjänster.

FPG är ett ömsesidigt försäkringsbolag som ägs av de försäkrade arbetsgivarna. Arbetsgivare som vill tillämpa direktpensionering ansöker om kreditförsäkring hos FPG. Kreditförsäkringen innebär att pensionsförsäkring svarande mot arbetsgivarnas pensionsutfästelser kan köpas hos ett försäkringsbolag, i händelse av att företaget hamnar på obestånd.

PRI-företagen hänvisar vid beräkning av pensionsskuld till tryggandelagen 4 § om allmän pensionsplan. De beräknar kapitalvärdet efter allmänna grunder inom regelverket för allmän pensionsplan och följer därmed inte FI:s föreskrifter om tryggandegrunder i denna del. Utgångspunkten för fastställandet av PRI:s ränteantagande enligt dessa allmänna grunder är att företagen ska få en rimlig periodisering av pensionskostnaderna. Dessutom kan plötsliga skuldökningar som påverkar företagets rörelseresultat undvikas. PRI-företagen tillämpar dock de nuvarande tryggandegrundernas könsberoende dödlighetsantaganden och säkerhetstillägg men en högre diskonteringsränta, vilket ger ett lägre kapitalvärde.

Kommuner och landsting

Inom kommuner och landsting gäller i princip att pensionsförpliktelser som intjänats före 1998 är upptagna som ansvarsförbindelser i redovisningen. Pensionsåtaganden som intjänas från och med 1998 redovisas däremot som avsättning i balansräkningen. Det finns alltså skäl att tro att viss underfondering föreligger i och med att inte hela pensionsåtagandet är skuldfört. Statliga och kommunala bolag bör dock vid varje tidpunkt ha avsättningar i balansräkningen som motsvarar aktuell pensionsskuld.

Tryggandet av pensionsutfästelser och vissa skatteregler

Förutom allmän pension har många anställda en tjänstepension som betalas av arbetsgivaren. I allmänhet är det olika former av kollektivavtal som styr pensionsförmånerna. Tryggandet av dessa förmåner kan dock göras på olika sätt.

Ur skattesynpunkt⁸ kan arbetsgivare trygga pensionsutfästelser genom:

- avsättning i pensionsstiftelse,
- avsättning i balansräkning i kombination med kreditförsäkring,
- betalning av pensionsförsäkringspremie.

Tryggandelagen behandlar de två förstnämnda varianterna av tryggande.

Tryggandelagen kräver inte att pensionsförpliktelser ska skuldföras. Enligt årsredovisningslagen ska pensionsförpliktelser som inte har tagits upp bland skulderna eller avsättningarna och som inte heller har täckning i pensionsstiftelses förmögenhet redovisas som ansvarsförbindelse. Om förpliktelserna inte skuldförs, finns risk för underfondering av pensionsförpliktelserna.

För att arbetsgivaren ska få avdragsrätt för tryggandet av pensionsutfästelser måste vissa kvantitativa och kvalitativa villkor vara uppfyllda⁷.

Försäkringstekniska parametrar

Inledning

Tryggandegrunderna har sedan tidigare i princip motsvarat Alectas (tidigare SPP:s) antaganden för sjuklighet och dödlighet. FI har inte tillgång till statistiskt underlag från alla berörda företag. Med anledning av detta och i linje med tidigare metodik, har FI begärt försäkringstekniskt beräkningsunderlag från vissa större livförsäkringsbolag. Bolagens beräkningsunderlag har använts som referensmaterial vid fastställandet av vissa av de försäkringstekniska parametrarna.

För att få en uppfattning om hur bolagens olika beräkningsantaganden står sig resultatmässigt, har FI studerat Aktuarieredogörelserna⁹ för åren 2002-2005.

Särskilda överväganden krävs dock för att bestämma antaganden om ränta.

⁸ Inkomstskattelagen (1999:1229).

⁹ Rapportering från livförsäkringsbolag till FI avseende jämförelser av olika försäkringstekniska antaganden och utfall

Antagande om ränta för nominella åtaganden

Den så kallade jämförelseräntan får utgöra det högsta tillämpbara ränteantagandet avseende diskontering av nominella åtaganden före avdrag för avkastningsskatt och bestämmas efter september månads utgång varje år med första tillämpning per den 1 januari året efter. Detta ränteantagande är utjämnat under närmast föregående tolv månadersperiod men saknar säkerhetsavdrag.

Företagen kan alternativt välja att tillämpa ett lägre ränteantagande i enlighet med av försäkringsbolag tillämpade antaganden om nominell ränta vid premieberäkningar.

Ränteantagandet är det antagande som är av störst betydelse vid värdering av pensionsskuld enligt trygghandgrunderna. I trygghandgrunderna finns angivet ränteantaganden för såväl nominella åtaganden som åtaganden med indexuppräkning. De gällande räntorna anger ett tak för ränteantagandet vid skuldberäkning enligt trygghandelagen 3 §. Möjligheten finns alltså att använda en lägre ränta (nominell eller reducerad för indexuppräkning) vid beräkningar av kapitalvärden. Denna möjlighet anges i ett särskilt stycke i grunderna och finns bland annat för att kunna beräkna skulden till ett inlösenvärde hos ett försäkringsbolag. Men det är viktigt att framhålla att detta alternativa beräkningssätt kan användas även när inlösen *inte* är planerat.

Inom det privata näringslivet utgörs normalt pensionsskulden av en nominellt fastställd och inte en indexuppräknad förmån, och värderas därefter.

Det framgår tydligt av förarbetena¹⁰ att tjänstepensionsdirektivet¹¹ inte omfattar verksamhet som berörs av trygghandgrunderna. Det finns således inte stöd för att i fråga om försäkringstekniska antaganden dra paralleller till tolkningar av FI:s akksamhetsprincip för tjänstepensionsförsäkring. Det skulle annars med hänsyn till bland annat konkurrensneutralitet kunna vara en fördel att ränteantaganden i trygghandgrunderna så nära som möjligt ansluter till de ränteantaganden som används vid värderingen av försäkringstekniska avsättningar (FTA) inom tjänstepensionsförsäkring. Detta kan motiveras av att det i båda fallen är en utfästelse från arbetsgivaren (förmånsbestämd pension) som ska värderas och att värderingen därmed borde göras på likartat sätt oavsett trygghandform. Å andra sidan finns ju ett säkerhetstillägg i försäkringsbolagen i form av solvenskapital.

Den så kallade akksamhetsprincipens tillämpning på diskonteringsräntan innebär i första hand att de riskfria marknadsräntorna ska användas och motsvara åtagandenas framtida kassaflöde. Även med ovan nämnda legala begränsningar finns alltså skäl för att ge möjlighet att beräkna kapitalvärdena så att ränteanta-

¹⁰ Se prop 2004/05:165 sid 107ff

¹¹ tjänstepensionsdirektivet 2003/41/EG

gandena i tryggandegrunderna inte ska avvika alltför mycket mot motsvarande antaganden inom tjänstepensionsverksamhet.

För livförsäkringsverksamhet som inte avser tjänstepensionsverksamhet tillämpas FI:s föreskrift om högsta ränta¹². Den högst tillåtna diskonteringsräntan för större delen av livförsäkringsbeståndet har satts till 3,25 procent. Det ger indirekt en aktuell¹³ säkerhetsmarginal på knappt 20 procent till långsiktigt utjämnade marknadsräntor, vilken får sin tolkning i FI:s beräkning av den så kallade jämförelseräntan.

Tillämpningen av en låg säkerhetsbelastad diskonteringsränta är ett uttryck för att säkra en ”betryggande avsättning”. Diskontering med hjälp av marknadsräntor är i stället ett uttryck för ”aktsamhetsprincipen”. Detta medför - beroende på aktuellt ränteläge – ofta en stor diskrepans mellan nivån på avsättningarna.

I gällande tryggandegrunder har också angivits en möjlighet att göra avsättning som överensstämmer med livförsäkringsbolagens premieberäkningar för likartade åtaganden, s k inlösen.

Synpunkter som inkommit till FI avseende underlag för räntebestämningen i grunderna divergerar mellan å ena sidan att antagandet ska vara ”betryggande” och – framför allt - stabilt, å andra sidan att avsättningarna ska göras mer marknadskänsliga och lättare att matcha mot tillgångar genom kopplingar till marknadsräntorna.

Högsta ränteantagande

När det gäller bestämningen av det högsta tillämpbara ränteantagandet beslutar FI följande:

Ränteantagandet – före avdrag för eventuell avkastningsskatt - bestäms en gång per år och får utgöra en motsvarighet till jämförelseräntan¹⁴ såsom den nu beräknas, det vill säga baserad på främst statsobligationer och utan säkerhetsavdrag men utjämnad under närmast föregående tolv månadersperiod.

¹² FFFS 2006:19

¹³ Per september 2007

¹⁴ Uppgifter om jämförelseräntan publiceras f n månadsvis på FI:s hemsida

Beskrivning av bestämning av jämförelseräntan för nominella åtaganden

Jämförelseräntan är en aktuell utjämnad nollkupongränta för den svenska långa nominella marknadsräntan (utjämnad tolv månadersränta). Med nollkupongränta avses lång marknadsränta för statobligationer med tillägg för värdet av framtida kupongräntor.

En modell som innebär sk bootstrapping av räntan tillämpas. Det innebär att man utifrån marknadsräntor (yield) för redan kända statsskuldväxlar och obligationer steg för steg kan räkna fram nollkupongräntan för obligationen som har förfallodag längst fram i tiden.

Utifrån marknadsräntorna för statsskuldväxlar och statsobligationer framräknas justerade räntor i formeln nedan för de 13 senaste månaderna ($i = 0, 1, 2, \dots, 11, 12$) före beslutstidpunkt. För härledning av långa nominella marknadsräntor tillämpas statsobligation nr 1047, som har längst duration av svenska statsobligationer med nominell ränta.

För enkelhets skull utgörs underlaget endast av beräknad nollkupongränta för den sista vardagen varje månad. Det ränteantagande r som ska tillämpas bildas som ett medeltal av nollkupongräntorna de senaste 12 månaderna. Följande formel används:

$$r = \frac{1/2r_0 + r_1 + \dots + r_{11} + 1/2r_{12}}{12}$$

där värdet r_{12} avser den nollkupongränta som gäller den dag som beslutet avser och värdet r_j är motsvarande ränta vid månadsskiftet 12 - j månader tidigare, $j = 1, 2, \dots, 12$.

Utjämnad 12-månadersränta (den riskfria nollkupongräntan som utjämnats under rullande 12-månadersperiod) är alltså genomsnittet av de framräknade räntorna.

Beräkningar enligt en förenklad punktmodell enligt ovan med månadsrätter har hittills haft en mycket god överensstämmelse med beräkningar med samtliga dagsrätter som underlag. Tillvägagångssättet med månadsrätter skapar därför en förenklad hantering för FI, men utan nämnbar förlust av noggrannhet, och det underlättar myndighetens arbete med uppföljningen.

För en bestämning av ränteantagandet på samma sätt som bestämning av jämförelseräntan talar för att den i nuvarande form är förutsebar. Dessutom innebär införandet av ett utjämnat långt ränteantagande att den för tillämpning inte kräver kassaflödesuppdelning av pensionsåtaganden för ett enskilt ränteantagande. Sådan uppdelning arbetar många försäkringsbolag med tjänstepensionsförsäkringsverksamhet för närvarande med, vilket är en tekniskt komplicerad process

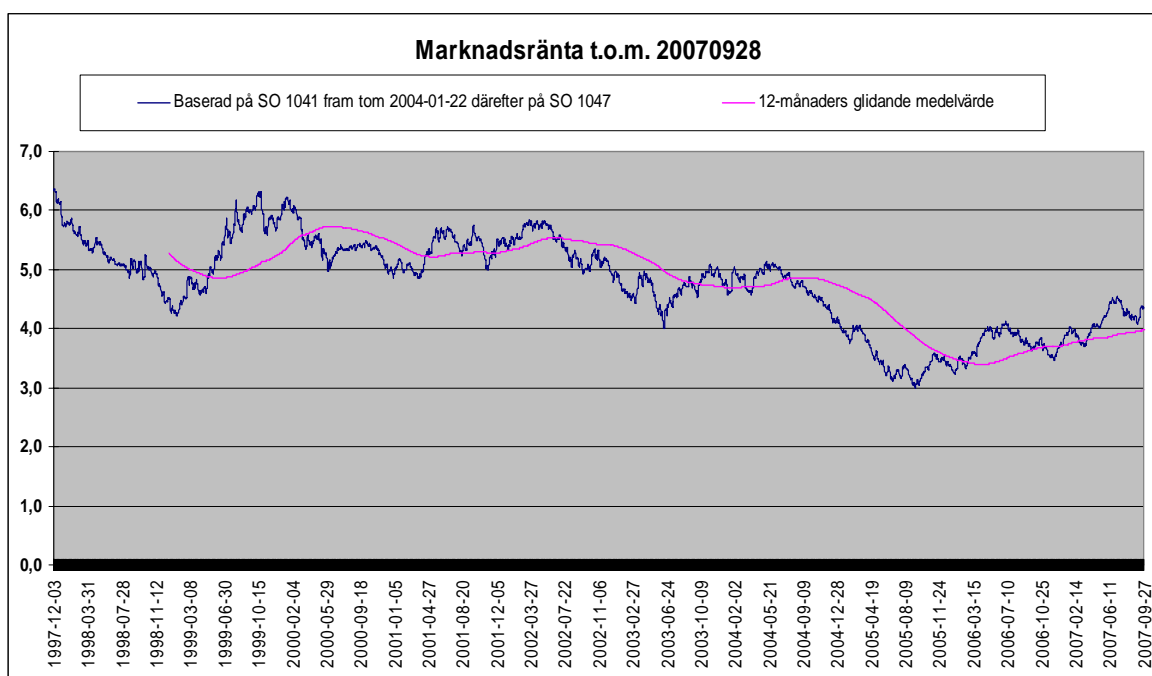
att utveckla. Grunderna är alltså ämnade att förenkla tillämpningen för företagen men utan att skapa ett behov av översyn av grunderna annat än genom en kontinuerlig omräkning av räntan enligt en mekanisk modell.

Ränteantagandet i tryggandegrunderna fastställs en gång per år, lämpligen efter utgången av september månad med ikraftträdande den 1 januari påföljande år. På så sätt ges en viss förberedelse för genomförandet av beräkningar av kapitalvärdena. För företag med brutet räkenskapsår enligt 3 kap 1 § bokföringslagen medför detta att de får tillämpa ränteantagandet vid tidpunkt för årsbokslut som följer efter den 1 januari.

Avrundning av ränteantagandet ska ske till närmaste tiondels procentenhet.

Den nominella under tolv månader utjämnade nollkupongsräntan för långa statsobligationer i Sverige är beräknad till 3,99 procent per den 30 september 2007. En tillämpning av grunderna leder alltså till ett ränteantagande för nominella åtaganden fastställs till 4,0 procent avseende år 2008, vilket ska jämföras med ränteantagandet 3,5 procent som gäller i nuläget. En sådan förändring skulle i sig ge en reduktion av kapitalvärdena. I slutet av detta PM beräknas nettoeffekter av kapitalvärdenas förändring, när det högsta ränteantagandet i de nya tryggandegrunderna tillämpas.

I nedanstående diagram visas utvecklingen från år 1997 av de utjämnade långa marknadsräntorna i jämförelse med utvecklingen av de dagliga långa räntorna.

Även om denna modell medför att vissa företag med brutet räkenskapsår måste tillämpa ny fastställd ränta efter det att bokslutsåret inletts, ger modellen företagen en möjlighet till en förtida bedömning ungefär på vilken nivå som räntan kommer att ligga och ger därmed företagen förbättrade möjligheter att bedöma ekonomiska effekter.

Generellt bör ett företag tillämpa högsta tillämpbara ränteantagande endast under förutsättning att affärsverksamheten bedöms fortgå löpande under överblickbar tid. Annars finns anledning att beräkna kapitalvärden med ett lägre ränteantagande enligt nedan.

Ränteantagande enligt pensionsförsäkring

För att ge möjlighet för företag att undvika den årliga fluktuation i kapitalvärdena som lätt blir en följd av en diskontering som bygger på tillämpning av marknadsräntor, vill FI framhålla att företagen i stället alternativt kan beräkna kapitalvärdet genom att tillämpa en lägre räntenivå, nämligen en nivå med referens till en ränta som skulle kunna ligga till grund för ett (obestämt) försäkringsbolag som gör utfästelser för främst ålderspension inom tjänstepensionsförsäkring.

Eftersom premieräntan i försäkringsbolag är förhållandevis låg pga svårigheterna att bedöma framtida faktiska räntenivåer (normalt avsevärt lägre än aktuell marknadsränta), innebär en beräkning baserat på diskontering med sådan premieränta ett betydligt högre kapitalvärde än motsvarande tillämpning av aktuell marknadsränta. En sådan alternativ beräkning ska framhållas som ett fullt realistiskt alternativ, då det ju snarast stärker arbetstagarnas pensionsrättigheter. Denna möjlighet att beräkna kapitalvärde får alltså anses utgöra ett helt likvärdigt alternativ jämfört med beräkningsalternativet högsta tillämpbara ränta som dikteras av FI:s detaljerade beräkning enligt trygghandgrunderna. Ränteantagandet för premieberäkning varierar i nuläget mellan försäkringsbolagen från 3,0 procent ner till 0 procent före avdrag för avkastningsskatt.

Företaget bör i sin årsredovisning informera om sitt val av diskonteringsränta om det sätts lägre än av FI bestämt högsta ränteantagande.

Utredning om effekter av ett eventuellt sänkt ränteantagande för nominella åtaganden

Undersökning utförd under år 2006

En studie har genomförts för att utvärdera effekter på företagen av ett sänkt ränteantagande. I denna konsekvensanalys har inte hänsyn tagits till eventuellt dolda övervärden.

För att studera effekten av ett ändrat ränteantagande har data hämtats ur SCB:s företagsregister över årsredovisningar för år 2004. Det är uppgifter om pensionsavsättningar och eget kapital för samtliga 15 528 aktiebolag med avsättningar för pensioner och positivt eget kapital i sin balansräkning. Dessa bolag hade en total balansomslutning på ca 3 500 mdkr, total avsättning för pensioner

på 68 mdkr och ett sammantaget eget kapital på 1 300 mdkr. En begränsning i den tillgängliga statistiken är att företagen i balansräkningen endast redovisar den del av pensionsskulden som inte täcks av tillgångar i pensionsstiftelser. Detta innebär att effekten av en sänkt ränta kan vara större än vad som nedan redovisas.

Skuldberäkning på ett ”normalbestånd” av arbetstagare visar att en eventuell minskning av det nominella ränteantagandet i trygghandgrunderna med en halv procentenhet grovt uppskattat skulle motsvara en ökning av pensionsskulden för ålderspension och efterlevandepension med ungefär tio procent. Pensionsskulden för sjukpension påverkas inte nämnvärt av en sådan räntesänkning eftersom åtagandets duration är relativt kort. Med utgångspunkt från detta konstaterades att 57 av de 15 528 företagen inte hade tillräckligt med eget kapital för en sådan pensionsskuldhöjning. De 57 företagen hade en sammanlagd balansomslutning på knappt 8,5 mdkr, en sammanlagd pensionsskuld på drygt 1 mdkr och ett sammanlagt eget kapital på knappt 50 mnkr.

För att belysa effekten av en räntesänkning för pensionsskuld i stiftelser har statistik hämtats ur FPG:s företagsregister. Uppgifterna, som omfattar samtliga 38 koncerner med 352 dotterbolag avser pensionsskuld, stiftelsevärde och eget kapital per den 31 december 2004. En genomgång av materialet visar att det bara är fyra av dotterbolagen (två koncerner med två dotterbolag vardera) med positivt eget kapital som ekonomiskt inte skulle klara en skuldökning på tio procent. De fyra dotterbolagen har en sammanlagd pensionsskuld på drygt 230 mnkr och ett sammanlagt eget kapital på 39 mnkr. Tre dotterbolag (olika koncerner) hade ett negativt eget kapital (totalt ca -65 mnkr) redan före skuldupp-räkningen.

Slutsatsen från de genomförda undersökningarna är att majoriteten av berörda företag och stiftelser utan problem skulle klara en eventuell reduktion av ränteantagandet med en halv procentenhet. Tillämpning av det högsta ränteantagandet i de nya grunderna, innebär för år 2008 dock inte en sådan reduktion. Om ett företag emellertid skulle välja att tillämpa ett lägre antagande än 4,0 procent, uppstår naturligtvis kostnadsökningar på grund av sänkt ränteantagande, men detta är – i alla fall för år 2008 - frivilligt.

Antagande om ränta vid åtaganden med indexuppräknings

Den så kallade jämförelseräntan får utgöra högsta ränteantagande avseende diskontering av åtaganden med indexuppräknings före avdrag för avkastningsskatt och bestämmas efter september månads utgång varje år med första tillämpning per den 1 januari året efter. Detta ränteantagande är utjämnat under närmast föregående tolv månadersperiod men saknar säkerhetsavdrag.

Pensionsåtaganden kan innehålla utfästelse om framtida värdesäkring eller indexuppräknings. I beräkningsgrunder för långsiktiga åtaganden bör i sådana fall valet av den årliga diskonteringsräntan reduceras med antagande om inflation.

Detta oavsett hur de faktiska reglerna om indexuppräknning är utformade. Svenska förmånsbaserade pensionsförmåner är i allmänhet inte formellt inflationsskyddade men räknas normalt upp en gång per år. Således kan villkoren för inflationsskyddet vara utformade så att uppräknning görs om ekonomiska förutsättningar finns.

FI:s uppfattning är att kollektivavtalets utformning ska vara utgångspunkt för om realt eller nominellt ränteantagande tillämpas. Om värdesäkring förutsätter särskilda årliga beslut, kan åtagandet i princip inte anses innehålla garanti om framtida värdesäkring. Dock kan det för de arbetstagare som uppbär pension finnas en så stark förväntan om årlig värdesäkring att en sådan bör beaktas vid beräkning av kapitalvärden just för denna grupp.

För bedömning av en sådan diskonteringsränta erfordras alltså ett antagande om den framtida inflationsnivån. Riksbankens långsiktiga målsättning för inflationsnivån är 2,0 procent.

Högsta ränteantagande

Analogt med att låta den sk jämförelseräntan utgöra det högsta ränteantagandet för nominella åtaganden, ska därför det högsta tillämpbara ränteantagandet – före avdrag för eventuell avkastningsskatt - för åtaganden med indexuppräknning bestämmas en gång per år och utgöras av motsvarande jämförelseränta baserad på svenska realränteobligationer, utan säkerhetsavdrag men utjämnad under närmast föregående tolv månadersperiod.

I marknadsräntan för realränteobligationerna har marknaden diskonterat en bedömning av den framtida inflationen.

Beskrivning av bestämning av jämförelseräntan (åtaganden med indexuppräknning)

Jämförelseräntan är en aktuell utjämnad nollkupongränta för de svenska långa realränteobligationerna (utjämnad tolv månadersränta).

Tekniken för bestämmandet av jämförelseräntan är i övrigt likartat med vad som beskrivits för motsvarande jämförelseränta för nominella åtaganden. För härledning av långa reala marknadsräntor tillämpas realränteobligation nr 3104. Denna statsobligation har en längre duration än vad som gäller för den motsvarande längsta svenska statsobligationen för den nominella räntan.

En tillägsregel för bestämningen av denna ränta är följande:

Vid beräkning av nollkupongräntorna reduceras nominella marknadsräntor för statsskuldväxlar med beaktande av konsumentprisindex (KPI hämtas från SCB).

Argumenten för denna modell för ränteantagandet avseende åtaganden med indexuppräknings i grunderna är likartade de som framförts för nominella åtaganden. De bägge ränteantagandena föreslås bestämmas vid samma tidpunkt.

Avrundning av ränteantagandet ska ske till närmaste tiondels procentenhet.

Den under tolv månader utjämnade nollkupongräntan för långa realränteobligationer i Sverige är beräknad till 1,78 procent per den 30 september 2007, medan högsta tillåtna antagande om ränta för försäkringsverksamhet kopplade till indexuppräknings är 1,5 procent. Detta antagande avser dock inte tjänstepensionsförsäkring.

Beslutet om högsta ränteantagande för diskontering av åtaganden med indexuppräknings fastställs alltså under år 2008 till 1,8 procent, vilket ska jämföras med ränteantagandet 3,0 procent som gäller i nu gällande trygghandgrunder. Denna förändring medför en kraftig höjning av kapitalvärdena. I slutet av detta PM beräknas vissa nettoeffekter vid beräkning av kapitalvärden enligt de nya grunderna jämfört med nu gällande grunder.

Möjligheter att tillämpa ett lägre realränteantagande

När det gäller utfästelser med indexering och således tillämpning av reala ränteantaganden är situationen annorlunda än för nominella utfästelser. Med största sannolikhet finns inga försäkringsbolag som erbjuder pensionsutfästelser med löfte om värdesäkring. Eftersom nu gällande grunder anger realränteantagandet till 3,0 procent och de nya reglerna leder till ett aktuellt realränteantagande på ca 1,8 procent, så medför detta under alla förhållanden kraftiga kostnadsökningar för berörda (vilket påpekades vid remisstillfället) förutom fluktuationer som ibland inte är önskvärda.

Möjligheterna att tillämpa ett realränteantagande enligt pensionsförsäkring torde därför realistiskt sett begränsas till ett lägre realränteantagande vid beräkning av kapitalvärden för sjukpensioner. Inget hindrar dock att ett lägre realränteantagande tillämpas även för ålders- och efterlevandepensioner.

Utredning om effekter av ett sänkt ränteantagande vid åtaganden med indexuppräknings

Undersökning utförd under år 2006

I den här konsekvensanalysen har inte hänsyn tagits till eventuellt dolda övervärden.

Värdering av utfästelser med beaktande av indexuppräknings är ovanliga inom det privata näringslivet, men sker inom statlig verksamhet samt inom kommuner och landsting. I ”P-finken”, ett betänkande om pensionskostnader för kommuner och landsting från år 2000¹⁵, ges rekommendationer om hur beräk-

¹⁵ Betänkande från dåvarande Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet

ningen av pensionsskuld ska göras. För kalkylräntan ska en värdering av pensionsskulden med beaktande av indexuppräknning ske för beräkningar enligt PA-KL och äldre pensionsbestämmelser för förmåner under utbetalning. I de lokala PFA rekommenderas att pensionsskultsberäkningar enligt ränteantagande för åtaganden med indexuppräknning ska göras för samtliga förmåner, såväl före som under utbetalningstid. Det anges att inga belastningar för säkerhetstillägg eller driftskostnader ska göras. I dagsläget innebär detta en värdering av skulden enligt räntefoten 3,0 procent¹⁶. Det är oklart i vilken utsträckning rekommendationen om beaktande av indexuppräknning vid värdering av hela pensionsskulden tillämpas.

Inom statlig sektor tillämpas tryggandegrunderna inom statliga bolag men också inom vissa andra områden. De flesta statliga bolagen är numera premiebetalande i Skandia Liv eller i Alecta. I bolagen, där skuldberäkning görs enligt tryggandegrunderna, förekommer inga renodlade utfästelser som beaktar indexuppräknning. Där anses åtaganden kunna vara både av nominell karaktär såväl som med rätt till indexuppräknning vid värdering av pensionsskuld för aktiva och för innehavare av fribrev. Däremot anses pensionärer ha enbart indexerade förmåner. Den del av skulden för statliga bolag som värderas enligt nuvarande ränteantagande med indexuppräknning i tryggandegrundernas avser uteslutande ålderspension. Den uppgår enligt uppgift från SPV till cirka 13 mdkr den 31 december 2005. En sänkning av räntan med 1 procentenhet sades då innebära en ökning av skulden med cirka 2,5 mdkr.

Kompletterande undersökning under år 2007

Särskilda underhandsförfrågningar har tillsänts stat, kommuner och landsting¹⁷ som erfarenhetsmässigt har flest pensionsavtal med rätt till värdesäkring.

Det visar sig dock att för kommunal- och landstingsägda bolag regleras värdesäkringen i särskilda protokollsanteckningar, vilket innebär att pensionsnämnden måste fatta särskilda beslut om värdesäkring. Detta leder till tolkningen att nominella ränteantaganden får ligga till grund för diskonteringen. Landsting och kommuner behöver inte följa tryggandegrunderna och SKL rekommenderar att när det gäller ränteantagandet en särskilt fastställd räntenivå tillämpas. Detta högre realränteantagande har dock mött viss kritik.

För de statliga bolag och affärsverk vars skulder beräknas med hjälp av SPV gäller att knappt hälften av pensionsskulderna har helt eller delvis baserats på utfäst värdesäkring, mestadels för pensionärer. Om det enligt tryggandegrunderna reducerade realränteantagandet i fortsättningen används för diskontering, kan skulderna för sådana värdesäkrade avtal bedömas komma att öka med storleksordningen 4-5 mdkr, då även inräknat högre antagen medellivslängd. Till detta kommer ca 1 mdkr i kostnadsökningar för nominella utfästelser. Dock

2000-09-13

¹⁶ Enligt uppgift är denna år 2007 sänkt till 2,5 procent

¹⁷ Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt SPV

tillkommer kostnader på ytterligare ett antal miljarder kronor för statliga bolag som inte har något administrativt samarbete med SPV.

Bestämning och tillämpning av ränteantagande

Både den nominella och reala räntenivån bestäms av FI per den 30 september månad varje år. Tillämpningen av räntan ska dock inte ske förrän vid räkenskapsår som avslutas under närmast följande år. Orsaken till detta är att ge företagen längre tid för anpassning till nya ränteantaganden. I text på FI:s hemsida kommer att anges att möjligheten finns för företag som så önskar att tidigarelägga tillämpningen av de årligt förändrade marknadsräntorna.

Antagande om avdrag för avkastningsskatt

Avdraget för avkastningsskatt baseras på antagandet att statslåneräntan och valt ränteantagande för nominella åtaganden överensstämmer och tillämpas för såväl nominella åtaganden som åtaganden med indexuppräknings. Avdraget bestäms och tillämpas vid samma tidpunkter som antaganden om ränta.

Om det finns skyldighet att betala avkastningsskatt ska - vid beräkningen av kapitalvärdena - belastning för avkastningsskatt beaktas och reduktion av bruttoränteantagandet ske. Detta ska även beaktas i fall då t ex ett företag skuldför sina pensionsåtaganden medan en pensionsstiftelse är ålagd att erlagga avkastningsskatt på motsvarande tillgångar.

De nuvarande reglerna för uttag av avkastningsskatt grundas på en fiktiv nominell avkastning motsvarande den så kallade statslåneräntan på motsvarande tillgångar. Skatten utgör 15 procent av sådan avkastning.

Avkastningsskattens nominella karaktär medför att det saknas orsak att göra åtskillnad i avdraget mellan antaganden som avser nominella respektive indexerade åtaganden. För enkelhets skull ska avdraget baseras på antagandet att statslåneräntan och trygghandgrundernas tillämpade ränteantagande för nominella åtaganden överensstämmer. Avrundning av avdraget ska ske till närmaste tiondels procentenhet. Detta innebär att om lägre räntefot enligt pensionsförsäkring väljs, får ett motsvarande sådant lägre avdrag för avkastningsskatt tillämpas.

Avdraget för avkastningsskatt ska bestämmas följdenligt och vid samma tillfälle som när högsta ränteantagande för nominella åtaganden och för åtaganden med indexuppräknings bestäms.

Om man därför utgår från det ränteantagande på 4,0 procent som avses gälla under år 2008 och sedan multiplicerar med 15 procent av denna räntesats, erhålls ett avdrag på räntan som är 0,6 procentenheter.

Antagande om dödlighet för ålderspension

Nuvarande dödlighetsantagande för ålderspension måste enligt FI:s bedömning reduceras. En prognos av framtida reduktioner av dödligheten ska beaktas i grunderna genom att antagandena baseras på så kallade födelsekohorter.

Det dödlighetsantagande som nu tillämpas är hämtat från dåvarande SPP:s grunder. FI har tidigare konstaterat att dessa antaganden i nuvarande Alecta åren 2001-2005 inte varit tillräckligt lågt för att matcha det verkliga utfallet av den så kallade livsfallsdödligheten. Det finns alltså anledning tro att tillämpningen av antagandet i de sektorer som berörs i många fall gett för lågt kapitalvärde för pensionsåtagandena.

Försäkringstekniska Forskningsnämnden har genomfört en dödlighetsundersökning (kallad DUS06). Undersökningen har insamlat såväl befolkningsdata från SCB som försäkringsdata från större aktörer inom försäkringsbranschen för ett antal år. Resultat från undersökningen har publicerats i boken *Försäkrade i Sverige- dödlighet och livslängder Prognoser 2007 – 2050* utgiven av Svenska Försäkringsföreningen. Här skiljs mellan prognoser för den framtida dödligheten för frivilligt försäkrade, obligatoriskt försäkrade tjänstemän och obligatoriskt försäkrade. För tryggandegrunderna har utnyttjats resultat för den sistnämnda gruppen. I DUS06 beräknades emellertid inte lämpliga dödlighetsfunktioner just för denna grupp, varför FI har anpassat modifierade Makeham-funktioner, olika för kvinnor och män och olika för personer födda under olika decennier under 1900-talet. Detta finns också särredovisat i ett särskilt kapitel i ovanstående bok. En sammanfattande beskrivning av metoden och resultaten görs nedan. I *bilaga 1* till denna PM finns en mer utförlig beskrivning.

Nu gällande formler för dödlighetsantagandet innehåller vissa antaganden om framtida reduktion av dödligheten. Antagandena ska dock tillämpas oberoende av födelseår (födelsekohort). Man kan därför säga att den är ”kohortneutral”.

DUS06 konstaterar att dödligheten skiljer sig genomgående mellan män och kvinnor. Det har fortgått och fortgår alltså en dödlighetsreduktion som är anmärkningsvärt stabil i tiden. Den framtida ökade medellivslängden uttrycks tekniskt genom så kallade födelsekohortdödligheter. Det betyder att den ettåriga sannolikheten att avlida en given ålder (betingat av att man lever vid årets ingång) minskar för försäkrade födda senare år. Detta kommer till uttryck i en tabell i föreskriften med dödlighetsparametrar. Parametrarna har gjorts utifrån födelsedecenniet som arbetstagaren är född i.

Vidare krävs för höga åldrar (över 97 år) en modifierande reduktion i dödlighetsantagandet, eftersom den så kallade Makeham-funktionen för dödligheten leder till ett för högt antagande i dessa höga åldrar, såväl för män som för kvinnor.

FI förutsätter att de som har att tillämpa tryggandegrunderna tekniskt kan klara att implementera en kohortberoende beräkningsmodell till den första tidpunkt då denna ska börja tillämpas. Tidsutdräkten från remisstidpunkt till första tillämpning blir ca ett år.

I föreskriften anges även i fotnot överlevelsefunktionen l_x i syfte att underlätta framtagandet av aktuariella beräkningsmodeller för praktisk tillämpning.

Säkerhetstillägget förstärks för osäkerheten i den framtida utvecklingen av dödlighetsantagandet för ålderspension. Se särskilt avsnitt.

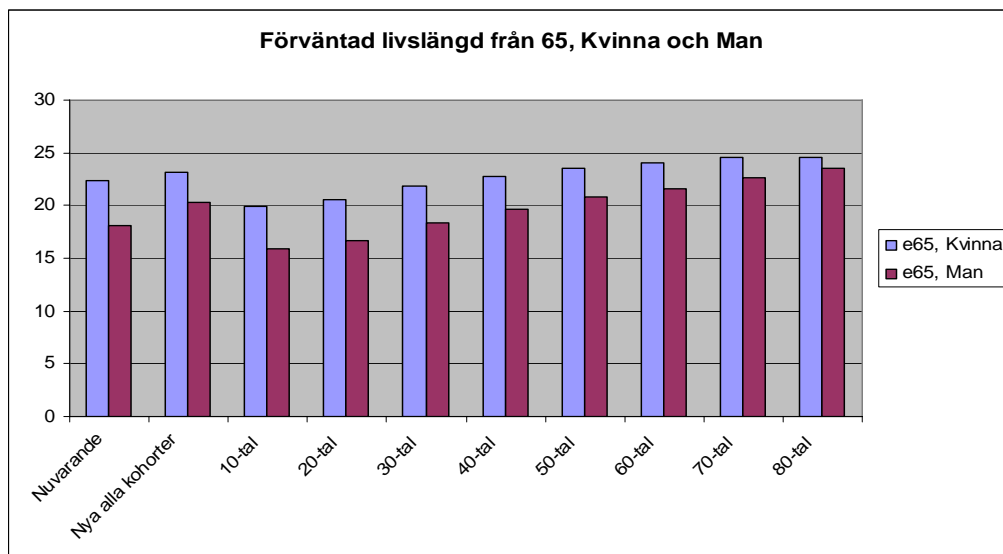
Utredning om effekter av ett reducerat dödlighetsantagande för ålderspension

I jämförelserna i detta stycke bortses från förstärkningen av säkerhetstillägget med avseende på dödlighetsantagandet. Inte heller effekter av andra i detta PM föreslagna förändringar i kapitalvärdena har här beaktats.

En jämförelse mellan nuvarande dödlighetsfunktion och den kohortberoende ger vid handen att för kvinnor som nu är i åldrarna 40-50 år beräknas kapitalvärdet öka med 3-4 procent initialt (vid de nya grundernas tillämpning) för att sedan öka sakta med framtida födelseårgångar. För åldrar från 65 år och uppåt är det dock snarast frågan om initiala reduktioner medan den ökande medellivslängden slår igenom på sikt med framtida ökningar av kapitalvärden som konsekvens. För män blir ökningstalen för de yngre större initialt och reduktionerna i högre åldrar lägre. Skillnader mellan männens och kvinnors medellivslängder minskar långsamt men skillnaderna är ändå inom överskådlig tid betydande.

Om medellivslängd kan sammantaget alltså sägas att en tillämpning av födelsekohortdödligheterna medför lägre kapitalvärden för de äldre arbetstagarna och i gengäld högre kapitalvärden för yngre.

Se nedanstående diagram som visar förväntad återstående medellivslängd för 65-åringar:

För varje yngre åldergrupp angiven i föreskriften ökar kapitalvärdet för livsvarig pension vid 65 år med ca 2–4 procent för kvinnor och med ca 3–6 procent för män.

Det är fortsatt stora skillnader i kapitalvärden mellan kvinnor och män även om de genomgående minskat och särskilt vid 65 års ålder har minskat från 23 till 13 procent.

I bilaga 1 sid 5ff ges ytterligare detaljer om förändringarnas inverkan. Vidare finns i avsnittet ”Beräknade effekter...” exempel på de samlade förändringar i kapitalvärdena som uppstår på grund av det reducerade dödlighetsantagandet och andra föreslagna ändringar.

Särskild anmärkning:

Propåer har inkommit om att FI ska besluta om könsneutrala beräkningsgrunder i syfte att underlätta en anpassning till avgiftsbestämda beräkningsgrunder. FI anser dock att vid beräkning av avsättningar för pensionsåtaganden i företag, liksom i livförsäkringsbolag, ska könsberoende grunder tillämpas. Avgiftsbestämda pensionsåtaganden kräver också kompletterande reglering av hur överskott ska beräknas och fördelas. Eftersom trygghandgrunderna f n saknar reglering av överskott, finner FI därför inte anledning att nu stödja en övergång till ”kostnadsbestämda” antaganden inom trygghandgrunder före dess att t ex regler för överskottshantering har klarlagts. En sådan omfattande arbetsuppgift ligger också utanför FI:s nuvarande mandat.

Antagande om dödlighet för efterlevandepension

Dödlighetsantaganden för ålderspension ska tillämpas även på efterlevandepension. Kapitalvärden beräknas såväl före som efter att dödsfall inträffat.

Efterlevandepension, såsom kollektiv familjepension och andra efterlevandepensioner, har tekniskt formen av dödsfallsförsäkring.

Nu gällande dödlighetsantagande i grunderna bygger på Alectas livsfallsdödlighet ökad med ett säkerhetspåslag på 40 procent. Underlaget för bestämning av antagandet för livsfallsdödlighet är dock sådant att det även bör kunna användas vid beräkning av efterlevandepension, där sådan rätt kan finnas. Något kraftigt säkerhetspåslag som Alecta tillämpar erfordras inte, utan det får anses tillräckligt med det explicita säkerhetspåslaget i grunderna (se nedan).

Efterlevandepensioner kan vara oantastbara, vilket innebär att en rätt intjänas och byggs upp under aktivtid och sådan rätt finns då kvar efter lämnande av anställning och även då ålderspension börjar utbetalas. De kan även vara antastbara, t ex upphöra om anställning upphör. Vid antastbarhet, skulle man kunna se efterlevandepension som en riskförsäkring parallellt med vad som kan sägas om insjuknande inom sjukpension (se nedan). Eftersom FI saknar kunskaper om hur avtalen kan vara utformade för vilka trygghandgrunderna är tillämpliga men dock med vetskap om att olika former av oantastbara efterlevandepensioner är frekvent förekommande, föreskrivs att kapitalvärden ska beräknas för samtliga avtal där det kan finnas rätt till efterlevandepension efter att en anställd (eller en pensionär) avlidit.

Om de enskilda familjeförhållandena då är okända, får de antaganden om efterlevande och dennes ålder som finns i gällande grunder tillämpas, men med ett förtydligande att mannen alltid ska antas vara den äldre.

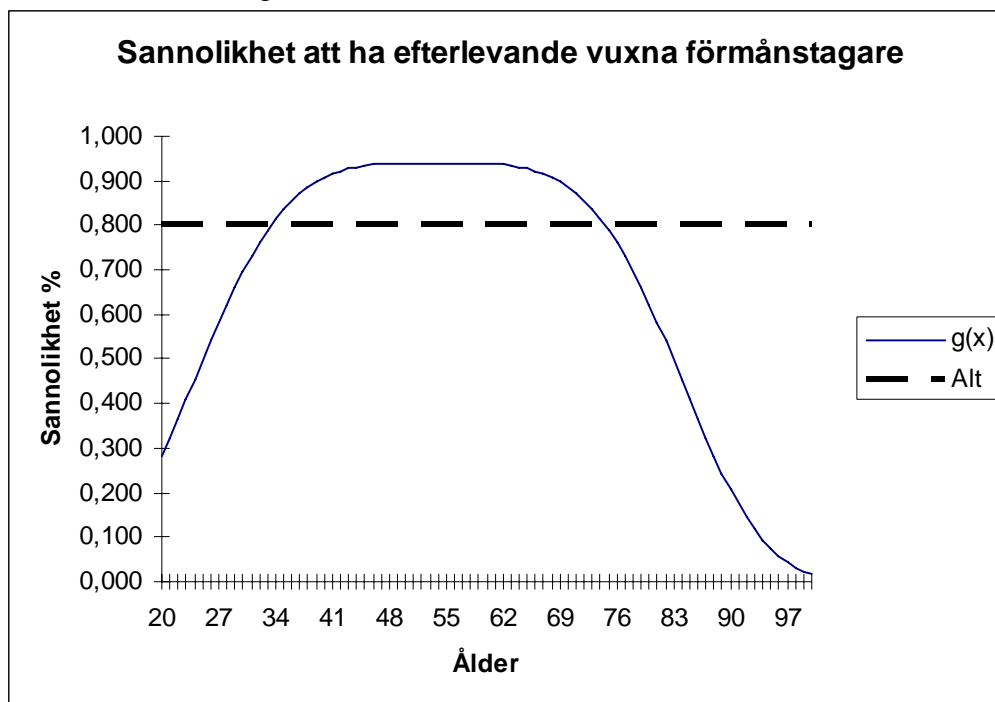
För all efterlevandepension ska samma dödlighetsantagande som vid ålderspension tillämpas med komplementet att för (omyndiga) barn antas slutålder alltid uppnås. Detta medför att det i gällande grunder särskilda dödlighetsantagandet för efterlevandepension utgår. Den nya utformningen av dödlighetsfunktionen och skillnader mellan könen kräver utökad numerisk kalkylering¹⁸. Eventuella behov av aktuariellt förenklade lösningar för att klara sådana beräkningar får bedömas från fall till fall av de som har att tillämpa dessa grunder. En förutsättning härför är under alla förhållanden att skillnader mot exakta beräkningar bedöms vara utan större betydelse.

¹⁸ I de nya dödlighetsantagandena har män och kvinnor olika värden på faktorn c.

Sannolikhet för efterlevande vuxna förmånstagare

Ett för efterlevandepension närliggande ämne till dödlighetsantagandet avser sannolikheten att en arbetstagare vid dödsfall har efterlevande¹⁹ när individuell sådan registrering saknas, vilket säkerligen ofta är fallet inom tryggningsgrunderna. Det kan diskuteras om nu gällande formel $g(x)$ som avser sannolikheten att ha efterlevande vuxna förmånstagare och som tillämpas i dylika sammanhang skulle kunna ersättas av en enklare sådan, såsom en "flat rate".

Se nedanstående diagram:

Efter underhandskontakt med Alecta, bekräftar de att grundernas formel $g(x)$ fortfarande – efter decennier – tillämpas för förmånsbestämd pension. Diagrammet ger en intuitivt rimlig förändrad sannolikhet över åldrar uttryckt i $g(x)$. FI väljer därför att behålla formeln och den erfordras endast i fall då familjeförhållanden är okända.

I föreskriften förtydligas att antagandena ska tillämpas även för andra former av efterlevandepension än kollektiv familjepension. I förekommande fall ska kända förhållanden i det enskilda fallet beaktas.

¹⁹ Familjepension för äldre arbetstagare utgår oftast endast om änka eller änking finns

Antagande om sjuklighet för sjukpension

Antagande om insjuknande tas bort. Eftersom FI har klen utredningsunderlag bibehålls sjukavvecklingsantagandet oförändrat. Vid beräkning ska företaget utgå från graden av arbetsförmåga i det enskilda fallet.

I gällande grunder finns sjuklighetsantaganden för såväl *insjuknande* som *avveckling*. Även livförsäkringsbolagens försäkringstekniska beräkningsunderlag (FTB) innehåller sådana antaganden. FI har studerat FTB för några av de försäkringsbolag som försäkrar stora grupper av arbetstagare. Flera av dessa tillämpar samma eller likartade sjuklighetsantaganden som i tryggandegrunderna.

I aktuarieredogörelsen redovisas livförsäkringsbolagens sjuklighetsresultat uppdelat på just insjuknande och avveckling. Insjuknanderesultatet kan förenklat beskrivas som riskpremien minskat med de försäkringstekniska avsättningar som gjorts för nya fall under året. Det är i allmänhet inget resultat som direkt speglar bolagens antagna insjuknandeintensiteter, utan snarare ett mått på hur väl bolagen lyckats i sin prissättning av sjukförsäkringsprodukter. Avvecklingsresultatet visar om bolagens avvecklingsantaganden överensstämmer med takten i vilken de sjuka försäkrade verkligen tillfrisknar eller avlider.

Under åren 2002-2005 redovisade bolagen i genomsnitt vinst för sjuklighetsantagandet totalt sett. Detta kan betyda att sjuklighetsantagandet i tryggandegrunderna inte nödvändigtvis behöver justeras. Avvecklingsresultatet under år 2005 är däremot klart negativt i ett av bolagen, vilket inte ger en entydig bild av utvecklingen. Det kan även bero på en förändring i just detta bestånd av sjuka försäkrade. Resultatet kan alltså indikera att olika sjukavvecklingsantaganden egentligen skulle behöva utredas för olika arbetstagargrupper, såsom grupper av tjänstemän och arbetare.

Insjuknandeintensiteten i tryggandegrunderna avser insjuknande med 90 dagars karenstid. För arbetstagare som konstaterats vara sjuka (efter viss karenstid) erfordras dock endast antagande om sjukavveckling. Eftersom de försäkringstekniska antagandena i tryggandegrunderna endast avser skuldberäkning, utgår insjuknandeintensiteten ur tryggandegrunderna.

Mot bakgrund av redovisade utfall av försäkringsbolagens sjukavveckling sker inte nu någon förändring av dessa. FI saknar också möjligheter att nu utreda behoven av olika avvecklingsantaganden för olika grupper av arbetstagare. Det finns anledning att behålla det gällande och förhållandevis stora säkerhetstillägget på 10 procent för sjukpension.

Ett tillägg bör däremot göras för att tydliggöra att avvecklingsantagandet uttrycker sannolikheten att en person som insjuknade vid en viss ålder, och som varit sjuk i 90 dagar, kvarstår som sjuk i ytterligare t år (där t uttrycker tid efter karenstid). Tillägget förtydligar att kapitalvärde för sjukpension endast erford-

ras för arbetstagare som varit sjukskrivna utöver den generella karenstiden 3 månader.

Vid beräkningar av FTA för ett aktuellt sjukfall i ett försäkringsbolag är graden av arbetsförmåga i allmänhet känd. Ofta varierar graden av arbetsförmåga under pågående sjukfall och gällande antaganden används för att undvika onödiga variationer i den försäkringstekniska avsättningen. Vid skuldberäkning enligt trygghandgrunderna som förmodas ske en eller ett par gånger per år och då med beaktande av faktiska förhållanden i enskilda fall, bedöms antagandet om arbetsförmåga inte vara relevant. Beräkningsantagandet ska därför utgå.

I gällande grunder avslutas avsnittet om sjuklighet med följande stycke:

Om ålderspension före allmän pensionsålder nedsätts enligt pensionsutfästelsen med ersättning från den allmänna försäkringen eller annan statlig ersättning, ska ålderspensionens kapitalvärde minskas med 2 procent.

Sedan det allmänna inkomstpensionssystemet infördes har begreppet ”allmän pensionsålder” utmönstrats. Av detta skäl stryks stycket ur grunderna. I den mån samordning mellan förmåner förekommer, får det förutsättas att företagen beaktar faktisk utfästelse vid beräkningen av kapitalvärdet.

Antagande om säkerhets- och driftskostnadsbelastning

Belastning för driftskostnader förändras för ålders- och efterlevandepension på så sätt att kapitalbelastningen reduceras pga att företagen bedöms ha lägre faktiska driftskostnader. Det explicita säkerhetspåslaget ökas dock pga osäkerhet om den framtida utvecklingen av dödligheten. Belastning för sjukpension är oförändrad pga det osäkra underlaget.

Begreppet *omkostnad* byts genomgående ut mot det numera vedertagna försäkringsbegreppet *driftskostnad*.

Driftskostnadsbelastningen avser att täcka företagens beräknade framtida driftskostnader förknippade med hanteringen av pensioner. Säkerhetstillägget kan användas för att täcka eventuella underskott i ett eller flera av de andra försäkringstekniska beräkningsantagandena.

Trygghandgrunderna anger *totala* belastningar för driftskostnader och säkerhetstillägg.

Vid en tillämpning av aktsamhetsprincipen innebär, ska klargöras varför säkerhetsbelastningar erfordras och att de görs explicita. Det har dock konstaterats att aktsamhetsprincipen formellt inte gäller för trygghandgrunderna. FI anser sig därför sakna skäl att i detta sammanhang göra en strikt uppdelning i driftskostnads- och säkerhetsbelastning annat än som bakgrundsinformation. Belastning görs sedan tidigare dels genom sänkning av ränteintensiteten (med olika belastningar för sjukpension och annan pension), dels genom explicit procentu-

ell ökning av beräknat kapitalvärde (med olika procentsatser för sjukpension och annan pension).

Efter remissynpunkter som oberoende av varandra angivit att nuvarande driftskostnadsbelastning synes alltför hög för ålderspension, sänks räntebelastningen från 0,003 till 0,002 mätt som ränteintensitet. Vidare sänks det procentuella påslaget på kapitalvärdet från 2,5 till 1,5 procent, samtidigt som detta påslag genomgår en mindre teknisk förändring (se nedan).

Det uppdaterade dödlighetsantagandet för ålderspension har utgått från en projicering utifrån rådande avlästa trender utan hänsyn till att dödlighetstrenderna kan utvecklas än mer oförmånligt ur pensionssynpunkt. Det är dock svårt att avgöra hur stora avvikelser som kan komma att ske. En väl avvägd säkerhetsbelastning för dödligheten kan utgöras av en åldersneutral minskning av intensiteterna med 0,003. En sådan reduktion av dödlighetsintensiteten skulle dock leda till inkonsistenser i dödlighetsantagandet för vissa åldrar. Baserat på effekten av en sådan reduktion livsvarigt för en 65-åring får detta dock samma effekt som en höjning av kapitalvärdet med 3,5 procent. Därför bestämmer FI att säkerhetstillägget för osäkerhet i dödlighetsantagandet ska beräknas till detta belopp.

Sammantaget medför detta en explicit ökning av framräknat kapitalbelopp vid beräkning av ålderspensioner (och efterlevandepensioner) med 5,0 procent och en räntebelastning (sänkning) med 0,002. Som framgår av avsnittet om sjukpension, finns anledning att behålla såväl det förhållandevis kraftiga explicita påslaget som räntebelastningen för sjukpension.

I grundtexten byts formuleringen ”ökning i förhållande till kapitalvärdets bruttobelopp” ut mot ”ökning av kapitalvärdet”. Denna semantiska ändring innebär också en beräkningsteknisk förändring jämfört med gällande grunder. Med utgångspunkt i ett framräknat kapitalvärde ska därefter ett explicit procentuellt påslag ske, så att kapitalvärdet ökas med angivna procentuella belopp.

Värdering till antaganden för pensionsförsäkring

Stycket bibehålls och ett förtydligande sker där även premieränta i försäkring kan tillämpas tillsammans med tryggandegrundernas antaganden i övrigt

Detta stycke i grunderna finns med för att förstärka kapitalvärdena för att möjliggöra inlösen av åtaganden till pensionsförsäkring.

Inlösen av pensionsskuld mot försäkring innebär att en engångspremie betalas och då styr försäkringsbolagets premiegrunder inlösenpriset. Premieräntan är i allmänhet lägre än den ränta som används vid värderingen av livförsäkringsav-sättning.

Det finns skäl att även i fortsättningen låta företagen behålla möjligheten att beräkna kapitalvärdet motsvarande engångspremie i pensionsförsäkring. Vidare ska stycket förtydligas på så sätt att företagen kan tillämpa en premieränta såsom i pensionsförsäkring kombinerat med övriga antaganden i tryggningsgrunderna, även om det inte är aktuellt med inlösen inom en förutsebar framtid. En sådan kombination motiveras dels av att vissa antaganden såsom t ex driftskostnadsbelastningen kan vara generellt högre i pensionsförsäkring än i tryggningsgrunderna, dels av att ett försäkringsbolags försäkringstekniska beräkningsunderlag oftast inte är kända i sin helhet.

En förutsättning för denna värdering är den ska leda till ett värde som är minst lika stort som det värde som följer av angivna antaganden i tryggningsgrunderna.

Generellt kan sägas att ansvaret ligger helt på företaget i fråga om valet att inom ramen för grundernas regler och antaganden välja den adekvata i varje specifik situation. Om t ex företaget normalt löser in åtaganden i försäkring vid arbetstagares pensionering bör man ekonomiskt planera för denna åtgärd i god tid innan det blir aktuellt, genom att anpassa kapitalvärdet upp mot ett tänkt inlösenvärde. Detta utgör ett exempel då företag kan ha anledning att kunna tillämpa olika diskonteringsräntor vid ett och samma beräkningstillfälle.

Antagande om pensionsutfästelses varaktighet ("Avgång")

Stycket utgår.

Avsnittet avser antaganden om under hur lång tid som pensionsutfästelsen kan komma att betalas ut. FI förutsätter dock att kapitalvärdet beräknas med beaktande av förmånens tänkta varaktighet, och om inget annat sägs gäller pensionsutfästelsen givetvis livsvarigt. Även temporära utfästelser kan uppenbarligen i enstaka fall förekomma. Därför saknas behov av detta stycke i grunderna, varför stycket utgår.

Förändrade antaganden

Stycket utgår.

I gällande grunder finns också ett avslutande stycke om tillämpning av särskilda riskantaganden som sägs kunna modifieras i särskilda fall. FI är osäker på om detta avsnitt överhuvudtaget tillämpats och ingen av remissinstanserna har kommenterat detta avsnitt. Förutsättningarna att göra modifierade riskbedömningar i dessa avseenden måste vara begränsade och borttagandet av krav på kapitalvärde för ännu inte inträffade sjuk- och dödsfall jämte den flexibilitet i ränteantagandet som nu införs i grunderna bedöms reducera behovet ytterligare. Stycket tas därför bort ur grunderna.

Beräknade effekter på kapitalvärdena

Förändringarna i grunderna kommer att medföra vissa ökning av kapitalvärdet främst för ålderspension, för såväl beräkningar som baseras på nominell utfästelse samt – i betydligt högre grad – på utfästelser som innehåller åtaganden om indexuppräknning

I nedanstående tabell exemplifieras ökning som kan beräknas uppstå, under förutsättning att företaget tillämpar det högsta ränteantagandet i tryggningsgrunderna. Nedanstående tabell anger därför de lägsta tänkbara förändringarna under år 2008 jämfört med nuläget. Om företaget i stället tillämpar ett lägre ränteantagande blir ökningen större. Sistnämnda är dock knappast aktuellt för utfästelser med indexuppräknning.

I tabellen har vid jämförelsen tillämpats det nya kohortberoende dödlighetsantagandet för aktuell ålder samt det högsta ränteantagandet avseende år 2008. Pensionsålder antas till 65 år. Vid beräkning av diskonteringsränta har avdrag skett för avkastningsskatt.

Typ av utfästelse av ålderspension	Aktuell ålder	Ökning av kapitalvärde %, kvinnor	Ökning av kapitalvärde %, män
Nominell	50 år	-6,1	+4,2
	65 år	-1,7	+3,7
	80 år	-14,8	-9,4
Med indexuppräknning	50 år	+49,0	+62,8
	65 år	+20,0	+24,3
	80 år	-6,3	-1,4

För *nominella* utfästelser kommer ökning på grund av de reducerade antagandena om dödlighet att i beräkningarna få vägas mot lättnader genom det förhöjda högsta ränteantagandet (från 3,5 till 4,0 procent), vilket netto leder till ökning av vissa kapitalvärden och minskningar av andra. Kostnader ökar i viss mån för män i aktiv ålder, medan för pensionärer i gemen samt för kvinnor blir det kostnadsreduktioner. Reduktionerna kan naturligtvis balanseras av att företaget väljer ett lägre ränteantagande än 4,0 procent. Av bilagan sid 7 framgår att om ränteantagandet t ex skulle bestämmas till den nivå den har i gällande grunder (3,5 procent), uppstår kostnadsökningar mellan 4-20 procent för samtliga arbetstagare i aktiv ålder.

Sänkningen av ränteantagandet vid utfästelser med indexuppräknning (från 3,0 till 1,8 procent) medför kraftiga ökning av kapitalvärdena för de i aktiv ålder och naturligen större ökning, ju yngre man är. Detta spåds på av ökningen i livslängdsantagandena och – i någon mån - ökningen av säkerhetstillägget.

Även om avvecklingsantagandet för sjukpension behålls oförändrat, kommer reduktionen av ränteantagandet för åtaganden med indexuppräknning att kunna medföra ökning av kapitalvärdena, i de fall där sjukpension innehåller åtaganden om sådant. Några sådana beräkningsexempel lämnas dock inte här.

Övergångsregler

Införande av de nya trygghandgrunderna bedöms inte föranleda något behov av övergångsregler vad avser bestämning av nominella ränteantaganden. Inte heller för den reala räntan införs några övergångsregler, eftersom det är angeläget att komma ifrån nu gällande sk administrativt satta ränteantaganden. I fortsättningen kommer företagen att betydligt lättare kunna förutse vilka ränteantaganden som ska gälla vid beräkningen av kapitalvärden.

Ikraftträdande och tidplan

De nya föreskrifterna med uppdaterade antaganden träder i kraft den 1 januari 2008, vilket innebär att de ska tillämpas för bokslut som avslutas under år 2008. Reglerna medger dock att företag kan börja tillämpa grunderna redan i och med årsbokslut 2007.